

DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI VE SOSYAL HAKLAR

Alpaslan Işıklı
Ankara Üniversitesi

ÖZET

İçinde yaşadığımız döneme damgasını vurmuş olan dünya ekonomik bunalımı ile sosyal haklar arasında çok yönlü ve yakın ilişkiler bulunmaktadır.

Dünya ekonomik bunalımı, küreselleşme ve bunların bütünleyicisi olan neoliberalizm, bir bütün olarak ele alınmadan bu ilişkinin açıklanması mümkün görünmemekte.

Neoliberal düzen başlıca sanayileşmiş ülkelerde İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulması sağlanan sosyal devletin yerini almıştır. 70'li yıllarda baş gösteren ve derinleşerek devam eden ekonomik bunalım, sosyal devlete olan güveni sarsmış onun yerine 19. yüzyıl anlayışını diriltmek isteyenlerin çabalarına bahane oluşturmuştur.

Ekonomik bunalım, sosyal haklara ulusal gelirden ayrılan payı da küçültmüştür. Buna ek olarak, neoliberalizmin ulusal gelirin dağılımını dar gelirli sınıflar lehine çarpıtan sonuçları, sosyal hakların erozyonuna neden olan asıl belirleyici faktörü oluşturmuştur.

Neoliberal küreselleşmenin sosyal haklarla çelişkisi, özellikle sağlık alanında kendisini göstermiştir. Ancak, sosyal haklardaki erozyon, sağlıkla sınırlı kalmamış; bu durum, eğitim, ulaşım, barınma gibi alanlarda meydana gelen daralma ile bütünlenmiştir.

Öte yandan sosyal haklardaki daralmanın aynı zamanda geniş kitlelerin satın alma güçlerinde azalma anlamına gelmesi, karşılık olarak, üretimin kısıtlanmasına neden olan, dolayısıyla, ekonomik bunalımı derinleştiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Böylece, birbirini besleyen olumsuzluklar, İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemi anımsatan boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dünya Ekonomik Krizi, Neoliberalizm, Sosyal Haklar

ABSTRACT

There is a close and well-rounded relationship between social rights and economic crisis which has marked the historical period where we are living in.

It seems that it is impossible to explain this relationship, without taking in consideration as a whole: world economic crisis, social rights and neo-liberalism which is their inseparable component.

Within the main industrialised countries, neo-liberal system has replaced social states systems which have been established essentially during the years which are following the end of Second World War.

The deepening economic crisis which has emerged at the beginning of the 70's, created the results that did not live up to the expectations about the future of social states and constitutes a very operational excuse for destroying and replacing them by reproducing 19. century capitalism under the name of neo-liberalism.

Economic crises restricted the share of the national revenue, reserved for financing social rights. On the other hand, the implications of neo-liberalism which is distorting the repartition of national revenue against the interests of the poor strata of the society have constituted the main determinant of this process.

The contradiction between neo-liberalism and social rights, is manifesting mainly in the field of the health policy. However, the erosion of social rights are being also observed in the other fields such as education, transport and housing ...

In turn, since the restriction of social rights is constituting a factor to diminish the purchasing power across the large part of the population; it is also constituting a factor to diminish the size of production, subsequently to deepen the economic crisis.

So, all these negative factors which are alimenting each other have been reached up to such a dimension that remind the period followed by Second World War.

Keywords: World Economic Crisis, Neo-liberalism, Social Rights

GİRİŞ

Dünya ekonomik bunalımı ve sosyal haklar arasındaki ilişki, aynı zamanda küreselleşme ve sosyal haklar arasındaki ilişki olarak ele alınabilir. Çünkü, günümüzün ekonomik bunalımı, küreselleşme denilen olgunun hayata geçirildiği bir döneme özgüdür. Öte yandan, içinde yaşadığımız döneme damgasını vuran küreselleşme, herhangi bir küreselleşme değildir. Her ne kadar küreselleşmenin kimi ideologları, ideolojilerin sonunun geldiği görüşünü savunmaktalarsa da (Bell,1960) günümüz küreselleşmesinin başlıca ayırıcı özelliği, neoliberalizm denilen belli bir ideolojik temele oturuyor olmasıdır. Bu ideoloji, alternatifsiz olduğu iddiasıyla tüm ülkelere dayatılmaktadır. Bu durumu açıklamak üzere Margaret Thatcher, TİNA (başka alternatif yok) sloganını meşhur etmiştir.

Neoliberalizm, sözlük anlamı bakımından “yeni özgürlükçülük” deyimiiyle karşılanabilir. Oysa ne yenidir, ne de özgürlükçüdür. Yeni değildir. Özünde, insanlığın 19. yüzyıl kapitalizminin diriltilmesinden başka bir şey değildir. Özgürlükçü de değildir. Şili’den Irak’a kadar “piyasa ekonomisi” vs. adlarla hayata geçirilmek istendiği her yerde, tarihin tanık olduğu en acımasız, halk iradesini hiçe sayan ve özgürlük karşıtı uygulamalara başvurulmuş olması bunun kanıtıdır. Bizde de 24 Ocak’ın aynı yıl gerçekleştirilen 12 Eylül darbesiyle eşlenmiş olması, elbette ki bir rastlantı değildir.

Yalnızca Üçüncü Dünya ülkeleri açısından değil, sanayileşmiş Batı ülkelerini de içine alan bir kapsamda en temel nitelikteki hukuk ilkelerinin rafa kaldırılması anlamına gelen dönüşümlerin birbirini izlemesi de bu sürecin bir bütünleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

11 Eylül saldırılarıyla tırmanışa geçen, özgürlüklerin kısıtlanması yönündeki eğilimlerin sanayileşmiş Batı toplumlarında da kendisini göstermesi çok gecikmemiştir. ABD’den başlamak üzere başlıca Batı ülkelerinde kendisini gösteren bu durumun, *Le Monde diplomatique*’in Ocak 2002 tarihli sayısında yer alan bir makalede “özgürlüklere veda” (Adieu aux libertés) olarak tanımlandığını görmekteyiz (Chossudovsky,2005). ‘Terörizme karşı dünya savaşı’ konusunda, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya, Fransa... gibi diğer ülkeler de baskıcı yasalarını ağırlaştırmışlardır (Garaudy,2004:11).

Ekonomik bunalımın sosyal devlet ve sosyal haklar üzerindeki etkileri genel olarak demokrasi ve özgürlükler ile ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası olarak kendisini göstermiştir. Hemen belirtelim ki sosyal devlet tarihsel olarak, bir kısım batı ve Kuzey Avrupa toplumlarında (ve kısmen de olsa bazı öğeleri itibariyle Roosevelt döneminde ABD’de) bir büyük ekonomik bunalımın sonucunda ortaya çıkan arayışlara yanıt olmak üzere varlık kazanmış; gene bir büyük bunalıma yanıt bulmakta yetersiz kaldığı gerekçesiyle tahtından indirilmiştir. Sosyal devletin yerine geçirilen, alternatifinin bulunmadığı ileri sürülen neoliberalizm olmuştur. Bu nedenledir ki ekonomik bunalım ve sosyal haklar arasındaki ilişki, yaşadığımız dönemin temel özelliğini oluşturan temel nitelikteki bir dönüşümün odağında yer almış bulunmaktadır.

Bu köklü dönüşümün önemli bir yanı olarak, kurulan yeni dünyanın üzerinde temellendiği ve işleyişine egemen olan dünya görüşü, adeta yeni bir din gibi insanların bilinçlerini derinden kavramaya başlamıştır. 19’uncu Yüzyılın başında veya hemen öncesinde yaşamış bulunan liberal iktisatçıların, bu yeni dinin peygamberleri olduğunu farz edersek, son peygamberlerinin de Von HAYEK ve Milton FRIEDMAN olduğunu kabul etmemiz gerekir.

SOSYAL DEVLETEN ÖNCESİ

19’uncu Yüzyıl liberal iktisatçılarından Adam SMİTH (1723-1790) bu dine bir de sözde tanrı bulmuştu: “*görünmeyen el*”! Smith’e göre, insanların bireysel çıkarlarını gözeterek ve bu yolda birbirleriyle rekabet ederek ortaya koyacakları çabaların sonucunda herkesin yararına uygun bir düzen doğacaktır. Yeter ki devlet, şunu veya bunu korumak için veya bazılarını frenlemek veya engellemek için müdahalede bulunmasın; olup bitenler karşısında, “*birakınız yapınlar, bırakınız geçsinler*” (laissez-faire, laissez-passer) ilkesine bağlı kalsın. Çünkü Smith, bencil çabaları ortak mutluluğa, ortak yarara kanalize eden bir

“görünmeyen el”in varlığına inanmaktaydı ve bu inanca uygun davranışlar hızla ekonomik ve toplumsal hayatın özü haline gelmeye başlamıştır.

Liberal kapitalizm, doğuş ve gelişimi için en uygun ortama en önce İngiltere’de kavuşmuştur. O dönemde bu ülkede hakim olan püritanist Hristiyan dünya görüşü, bireyci kapitalizme haklılık kazandıracak bir öğretinin takipçisi olarak etkinliğini sürdürmekteydi. Bu inanca göre, yoksulluk bazı insanların günahlarının karşılığı olarak “Tanrı” tarafından verilmiş bir ceza idi. Zenginlik ise ilahi takdirin sonucu olan bir mükâfat sayılmaktaydı; gene de bazı insanlar iyi ve çalışkan oldukları halde yoksul düşmüşlerse bunun da yadırganacak bir yanı olamazdı; zira, bu gibiler mükâfatlarını öbür dünyada fazlasıyla bulacaklardı. Dolayısıyla, yerleşmekte olan yeni ekonomik ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan, yoksulluk ve ekonomik dengesizlik gibi bazı sonuçları gidermek için, devletin – bırakınız yapsınlar ilkesine aykırı olarak – koruyucu önlemler alması veya – herkesin kendi kişisel çıkarını düşünmesi ilkesine aykırı olarak – bazı insanların sendika gibi örgütlerin çatısı altında dayanışma içine girmeleri, yalnızca Smith’in “görünmeyen eli”nin işini bozmakla kalmayacak, aynı zamanda püritanizmin ilahi takdirine de aykırı düşecekti.

Liberal kapitalizm bir diğer felsefi dayanağını da doğuş döneminde göz kamaştırıcı bir gelişim gösteren pozitif bilimler çerçevesinde bulmuştur. Özellikle, Darwin’in ortaya attığı farazyelerin ve bulguların, doğa bilimlerinin dışında, toplumsal bilimlerde de geniş yankılar uyandırdığı bilinmektedir. Darwin doğada yaşam kavgalarını sürdürürlerken birbirleriyle ölesiye bir yarış ve mücadele içinde bulunan canlıların dünyasında “doğal ayıklanma” kuramının hakim olduğu sonucuna varmış ve bu işleyiş sayesinde en sağlıklı ve güçlü olanların hayatta kalması, sağlıksızların veya güçsüzlerin silinip gitmesi sonucunda bir ideal dengenin gerçekleştiği görüşünü ortaya koymuştur. Böylece, rekabete dayalı bireyci kapitalist ekonomik işleyişin sonucunda, bazılarının iflas etmeleri, mülksüzleşmeleri, ekonomik hayattaki etkinliklerini yitirmeleri veya giderek genişleyen bir kesimin yoksullaşması; buna karşılık, ekonomik açıdan sağlıklıların ve güçlülerin ayakta kalmaları esasına dayalı bir ekonomik dengenin ve “ideal düzen”in ekonomik hayatta da egemen olması, yalnızca ilahi takdire değil, doğal düzene de uygun görülebilmektedir.

Kuşkusuz, Batı dünyasının önemli bir bölümünün bu tür bir dünya görüşünün etkisi altında kalmasında, insanlığın bir bütün olarak mutluluğu açısından ne anlama geldiği zamanla anlaşılan sanayi devriminin göz kamaştırıcı sonuçları, önemli bir rol oynamıştır. Liberalizmin doğuşuyla birlikte bir patlama halinde gerçekleşen ve süregelen sınai ve teknik gelişmeler, insanlığı umut dolu bir bekleyişe mahkum etmiştir. Teknik alanda bu denli göz kamaştırıcı buluşları ve ilerlemeleri gerçekleştirmiş olan bir yapılanmanın yeryüzünün tüm sorunlarını er geç çözüme kavuşturacağı beklenirken, 1929-30 yıllarında doruğa varan bir büyük ekonomik kriz ortamına gelinmiştir.

SOSYAL DEVLETİN DOĞUŞU

Sosyal devlet, bir yönüyle kapitalizmin bunalımlarına çözüm arayışlarının belirlediği ortamın ürünüdür. 2. Dünya Savaşı öncesinde yaşanan büyük bunalım, 19’uncu yüzyıl kapitalizmine özgü kurallara tümüyle bağlı kalmanın artık mümkün olamayacağı ve sistemin ayakta kalması için özüyle belli ölçüde çelişen bazı önlemlerin alınmasının kaçınılmaz olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu konuda ne yapılması gerektiğinin açıklanmasında ve anlaşılmasında, İngiliz iktisatçısı John Maynard KEYNES’in (1883-1946) ve ünlü yapıtı *Genel Teori*’nin önemi büyüktür.

Keynes’den esinlenen çözümler deyince akla, en önce Batı Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal demokrat ve işçi iktidarların uyguladıkları “refah devleti” veya “sosyal devlet” ilkelerine dayalı politikalar gelir. Roosevelt’in “New Deal” politikası da bu çerçeve içinde ele alınabilir. Bu politikalar sayesinde ki Batı Dünyasında çalışan kitlelerin ekonomik refahını ve sosyal güvenliğini önemli ölçüde artırıcı adımların atılması mümkün olabilmektedir.

Kuşkusuz, sosyal devletin doğuşu yönünde gerçekleşen bu gelişmelerin gerisinde Keynesçiliğin dışında başka bazı faktörler de rol oynamıştır. Bu faktörlerin belki de en önemlisi, Batılı ülkelerdeki işçi sınıfının toplumcu fikir akımlarıyla beslenen ve asırlar süren sendikal ve sendikalar temelinde biçimlenen siyasal mücadeleleri olmuştur. Bu faktörlere, ayrıca, 1917’de gerçekleşen devrimin sonuçlarını da eklemek gerekir. Bu gelişmenin sonucunda ortaya çıkan devrimci dalgaların kendi kalelerinin duvarlarını da yalamaya başladığını gören Batılı kapitalistler, kendi ülkelerinin emekçilerinden yükselen talepler karşısında daha tavizkâr olmak zorunluluğunu hissetmişler; geniş ölçüde bu sayededir ki onları Bolşevik devriminin davetlerinin cazibesinden uzak tutmayı başaramamışlardır.

Bu yöndeki gelişmelerin sonucu olarak, sosyal devlet anlayışının ve sosyal adaletçi ilkelerin uluslararası düzeyde geçerlilik kazanması çabalarının da gene Dünya Savaşlarını izleyen dönemlerde canlılık kazandığını görmekteyiz. 1. Dünya Savaşı sonrasında kabul edilen Uluslararası Çalışma Örgütü

Anayasasının başlangıç bölümünde “evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temelinde sağlanabileceği görüşü benimsenmiş” ve ayrıca 1944’te kabul edilerek bu Anayasaya eklenen Filadelfiya Bildirisinde “emek bir mal değildir” ilkesi yer almış ve “nerede olursa olsun yoksulluğun herkesin mutluluğuna yönelik bir tehdit oluşturduğu” ifade edilmiştir.

KEYNESÇİLİĞİN YETERSİZLEŞMESİ/ SOSYAL DEVLETİN TAHTINDAN İNDİRİLMESİ

Keynes nasıl bir sahada oynadığını ve öngörülen düzenlemelerin niteliğini herkesten daha iyi görmüş gibidir. Keynes’in bu konuya ilişkin bakış açısının değerlendirilebilmesi için, 1930 tarihli şu birkaç cümlesine göz atalım: “En azından daha bir yüzyıl boyunca kendimizi ve başkalarını iyinin kötü, kötününse iyi olduğuna inandırmalıyız; çünkü kötü işe yarar, iyi işe yaramaz. Açgözlülük, tefecilik ve [çıkarımı kollama anlamında] ihtiyatlılık daha bir süre için tanrılarımız olmaya devam etmelidir. Çünkü ancak onlar bizi ekonomik gereksinimlerin tünelinden gün ışığına çıkarabilir” (Schumacher, 1979,: 26-27).

Keynes, belki de bu sözleriyle, Smith’in “görünmeyen el” dediği şeyin hükümrانlığının sona ermediğini anlatmak istemektedir. Ve Keynes’in bu sözlerinin üzerinden henüz yarım yüzyıl bile geçmemişken sözünü ettiği “tanrılar” yeryüzünü yeni bir ekonomik ve sosyal bunalım batağına sürüklemiş bulunuyor. 1970’de Doların, uluslararası geçerliliğini kaybettirecek bir değer kaybına uğramasından bu yana, sanayileşmiş Batı ülkelerinden başlamak üzere, Dünya çapında işsizlik derinleşmekte, üretim gerilemekte, dünya ticaret hacmi daralmakta, iflaslar yaygınlaşmakta; fiyat artışlarına engel olunamamaktadır.

Mevcut bunalımı açıklamakta ve üstesinden gelmekte Keynesçi ekonomik düşünce ve bu düşünceye dayalı politikalar yetersiz kalmıştır. Enflasyonun durgunluk ve işsizlikle birlikte varlık kazanmasına sahne hazırlayan bu yeni bunalım türü, Keynes’in tahlilleri çerçevesinde yer almış değildir ve Keynesçi ekonomik düşüncenin sunduğu kavramlarla söz konusu bunalımın belirtilerinin isimlendirilmesi bile mümkün olmamıştır. Bu nedendir ki Keynes’in meçhulü olan “stagflation” – durgunluk ve enflasyon sözcüklerinden türetilmiş – yeni bir terim olarak iktisat diline girmiştir.

Bu arada, bir grup sanayileşmiş ülke ile sınırlı gelişmelerin, topyekün insanlığın sorununa çözüm getirmesinin mümkün olmadığı kısa zamanda görülmüştür. Keynesçi kuramın yaktığı yeşil ışıktan yararlanılarak hayata geçirilen sosyal devletçi uygulamaların varlığına rağmen bunalımın önüne geçilememiş olması, sosyal devlet karşıtlığının, devletin küçültülmesi yönündeki eğilimlere hız katan bir mecrada büyümesini kolaylaştırmıştır. 70’li yıllardan bu yana hüküm süren yeni bir bunalım karşısında, sosyal devletin tahribi, en önce akla gelmekte ve sanki geçerli bir çözümmüşçesine gündeme getirilmiş bulunmaktadır.

Bir başka deyişle, büyük bunalımların ardından hayata geçirilebilmiş olan sosyal devlet, bir başka bunalımın akıntısıyla tahtından indirilmiştir. 70’li yıllarda patlak veren yeni bir bunalım dalgası karşısında yetersizliği görülen Keynesçi düşüncenin sonu, sosyal devletin sonu ile örtüşmüştür. Yeryüzünün ayrıcalıklı bir bölümünde belli ölçüde gerçekleştirilebilmiş olan sosyal refahın, sosyal adaletin ve demokratikleşmenin tüm dünya ölçeğinde yaygınlaştırılması gerekirken ve bunalıma çözüm bulmanın yolunun bu olduğu çok açık olmasına rağmen, bütün bu kazanımların temelinde yatan sosyal devlet düşman ilan edilmiştir. Çünkü, bu büyük hedefi gerçekleştirebilecek olan büyük tarihsel güç oluşturulamamış, Atatürk’ün 22 Ekim 1920 tarihli mektubunda dile getirdiği üzere “Batılı emekçiler” ile “mazlum ulusların” ittifakı başarılamamıştır (Kaynak Yayınları.,2003:64).

İçinde yaşadığımız dönemin asıl üzerinde durulması gereken özelliği, yeni sorunlar karşısında yeni çözümlere başvurmanın en basit bir mantık kuralı olmasına karşın – mevcut ekonomik bunalımın karşısında Keynes terk edilirken, onun yerine yeni çözümler aranmaksızın – 19’uncu yüzyıl kapitalizminin Friedman kanalıyla, neoliberalizm adı altında yeniden diriltilmek istenmesidir. Bu durum, yeni ve daha ileri çözümlere varma yolundaki engellere çarpma sonucunda geriye doğru bir “çağ atlama” süreci olarak karşımızdadır.

DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ VE DEMOKRASİ

Von Hayek’in 1944’te yayımlanan “Esarete Giden Yol” (*The Road to Serfdom*) isimli kitabı bu yöndeki saldırıların başlıca ve ilk ideolojik dayanağını oluşturmuştur. Hayek’in tezi, devletin ekonomik hayattaki rolünün artmasının özgürlük ve demokrasinin sonunu getireceği görüşüne dayanmaktaydı. Hayek’in başlıca kanıtı, Hitler Almanya’sının acı tecrübelerinin genelleştirilmesine dayanmaktaydı. Oysa,

devletin ekonomik sosyal yaşamdaki rolünün artmasının tek örneği, Hitler'in devleti olamazdı. Sosyal devlet veya Kemalist devlet gibi örnekler, onunla aynı torbaya konulmaktaydı. Kısacası, ölümü gösterip sıtmaya razı etmeye benzeyen bir yanlışlıktan yararlanılmaktaydı. Ayrıca, devleti küçültmek adı altında yapılanın, gerçekte devletin sosyal yanının küçültülmesi ve dolayısıyla sosyal devletin tahribi olduğu kısa zamanda ortaya çıktı.

Öte yandan Friedman da, demokrasinin işlerlik kazanabilmesi için neoliberal reçetelerin geçerli ve gerekli tek yol olduğu iddiasındadır. Bunu ispatlamaya çalışırken – ne türde olursa olsun – devletten ve devlet müdahalesinden yana olmayı, özgürlük ve demokrasi düşmanlığıyla aynı torbaya koyuvermektedir. Böylece, devletin demokratik olabileceği ve devlet müdahalesinin halk iradesinin sonucu olabileceği gerçeğini, o da bir çırpıda göz ardı edebilmektedir. Öte yandan, devletin ekonomik ve sosyal hayattan çekilmesiyle boşalacak yerin, bireylerin özgür irade ve seçimlerine dayalı bir işleyişle doldurulacağını savunmaktadır. Bunu yaparken de ekonomik ve sosyal alanda devletin somut alternatifini olan ve demokrasi ve özgürlük ilkeleriyle hiçbir ilgisi bulunmayan önceliklere göre yönetilen dev tekelleri ve çokuluslu şirketleri göz ardı etmektedir. Oysa, Friedmanizm ile demokrasi arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için, Friedman'ın müritleri olan “*Chicago çocukları*”nın (*Chicago boys*) emrindeki, kusursuz bir neoliberal laboratuvar haline getirilmiş bulunan ülkelerin başında gelen Şili'nin ne kadar demokratik ve özgürlükçü olduğunu bilmek yeterlidir.

Bizim ülkemizde varlığını sürdürmekte olan kültür mirasının ve bize özgü bir tür sosyal devlet olarak tanımlayabileceğimiz bir düzenin temellerini atmış bulunan Atatürkçülüğün, neoliberal saldırı karşısında engel teşkil edeceği düşünülebilirdi. Ancak, o da en azından şimdilik, geniş ölçüde aşılmış görünmektedir.

“PERŞEMBE’NİN GELİŞİ”

Neoliberal felsefenin egemenliğini sarsan asıl büyük tehdidin, sosyal devleti tahtından indiren ekonomik bunalıma çözüm bulmak bir yana, daha da derinleşmesine neden olmasının giderek daha da açıklık kazanmasından kaynaklanmaktadır. Kriz, günümüzde gündemden eksilmiyor ve kolay kolay eksileceği de yok. Dünya ekonomisinin merkezlerinden gelen akıl almaz haberler birbirini izlemekte. Yıkılmaz görünen dev işletmeler çökmekte, işsizlik rakamları sürekli olarak büyümekte, özellikle Amerika’da kredisini veya kirasını ödeyemediği için sokağa atılanların sayısı, inanılmaz büyüklükte bir artış göstermektedir... (Ziegler,2008a).

Batı’da bir söz var: “Zengin zayıflayınca, yoksul ölülmüş”. Üçüncü Dünya’nın durumu daha da korkunç. Açlık kol geziyor ve yaygınlaşıyor. Bu nedenlerdedir ki Güney ülkelerinin pek çoğunda ayaklanmalar başlamış bulunuyor. Haber organlarının çoğunda, ülkedeki bir takım anarşist gurupların neden olduğu bazı olaylardan ibaretmiş gibi sunulan bu durumun gerisinde de tüm dünyaya dayatılan ideolojik yapılanmanın sonuçlarının yatmakta olduğunu gizlemek mümkün görünmüyor.

Her geçen gün, 1929-30 krizini anımsayanları haklı çıkaran başka bazı alanlardaki olumsuzluklar ortaya çıkmakta. O günlerde olduğu gibi bugün de ırkçılık, “İslami terör” gibi günümüze özgü bir icattan yararlanılmak suretiyle hortlatılmaktadır. O günlerde olduğu gibi ülkemizde de iflasları intiharların izlemesi başlamıştır.

Sonucun bu olacağı bir bakıma işin başından belliydi. Neoliberalizmin sonunun, liberalizmin dünyayı sürüklediği sonuçtan farklı olması için görünen hiçbir nedenin bulunmadığı ortadadır. Şimdi, görünen o ki neoliberalizmin doğuracağı sonuçların, çok daha acılı olması olasılığı belirmiş bulunuyor.

Günümüz krizinin 1929-30 krizinden farklı pek çok yönü de bulunmakta. Her şeyden önce, “küreselleşme” döneminin bunalımı da küresel ölçekte patlak vermiş bulunuyor. Öte yandan, günümüz krizini “ekonomik” veya “finansal” gibi tanımlamaların kalıbına sığdırmak mümkün görünmüyor. BM İnsan Hakları Danışma Kurulu üyelerinden Jean Ziegler’in de benimsediği bir ifadeyle, günümüz krizi bir “uygarlık krizi”dir (Ziegler,2008b). Batı uygarlığı denilen yapılanma çökmektedir. Yeni ve gerçek bir uygarlığın doğması kaçınılmaz hale gelmiştir. Aksi takdirde bu yapılanmanın egemenleri kendileriyle birlikte insanlığın da sonunu getirebilirler. Öte yandan, çok ileri bir sermaye yoğun teknolojiyle ağırlık kazanmış bulunan silah endüstrisinin büyümesinin istihdama çözüm getireceği savı geçerliliğini büsbütün yitirmiştir.

Daha düne kadar “değişim rüzgârlarından”, “yeni dünya düzeninin kurulmasından” dem vuranlar bile tehlike çanlarının çaldığını duyar olmuşlardır. Büyük bir heyecanla krizin nedenlerini araştırmakta, günümüz egemenlerinin krize çare bulmasına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Oysa var olan yapılanma içinde eğer kriz olmasaydı şaşırılmamış, bu durumun nedenlerini araştırmamız gerekirdi.

Krizin nedeni, basit bir mantıkla ve birazcık nesnel bir bakışla bile, kofluğunun anlaşılması mümkün olan varsayımlar üzerinde temellendirilmiş bulunan liberal veya neoliberal ideolojinin özündedir. Yıllardır, iktisat derslerinin pek çoğunda ve başka pek çok yerde tartışmasız bir gerçekmiş gibi öğretilen bu varsayımların kofluğunu görmemek büsbütün olanaksızlaşmıştır. Dayanaksız birer dogmadan ibaret olan bu varsayımların başlıcalarını burada kısaca gözden geçirmek yararlı olabilir.

“GÖRÜNMEYEN EL” EFSANESİ

Liberaller, “serbest” rekabetin tekelleşmeyi önleyeceğini savunurlar. Oysa, tekelleşmenin nedeni rekabettir. Sporda her koşunun bir galibi olduğu gibi, ekonomik yaşamda da bireysel çıkar önceliğiyle birbirleriyle rekabet eden bireyler veya guruplar arasındaki mesafenin giderek açılması kaçınılmazdır. Üstelik, ekonomik yaşamda eşit parkurlarda koşulmaz ve yarışa aynı çizgiden başlanmaz. Ayrıca, sporda bir koşu tamamlandıktan sonra, sonraki yarışta tekrar aynı çizgiden başlanır. Ekonomik yaşamda rekabet kesintisizdir. Belli bir zaman diliminde kazanılan avantajlar, daha sonraki aşamalarda bu konudaki üstünlüğün sürdürülmesinde ve büyütülmesinde temel oluşturur. Böylece giderek daralan bir kesim ekonomik gücü elinde toplar; giderek genişleyen bir kesim mülksüzleşir, yoksullaşır.

Bu durumda, dünya pazarlarının, borsalarının, kısacası dünya ekonomisinin “serbest” olduğunu söylemenin inandırıcılığı kalmamıştır. Görünmeyen el efsanesinin yerini küresel ölçekte tekelleşmiş bulunan sermayenin görünür eli almıştır. Ekonomileri denetimi altına alan bu el, ülkelerin siyasetini çok önemli ölçüde belirleme gücüne de erişmiştir. İstemediği iktidarları devirmekte, istediklerini iktidar yapmakta geniş olanaklara kavuşmuştur.

TÜKETİCİ KRAL MIDIR?

Liberallerin dillerinden düşürmedikleri bir diğer sav da, liberal ekonomik düzende kararların, aynı zamanda birer tüketici olan yurttaşların ortak iradelerinin ürünü olarak biçimlenmesidir. Bu noktadan hareketle “serbest piyasa” dedikleri düzeni, demokrasi ile özdeşmiş veya onun vazgeçilmez öncülüymüş gibi kabul ettirmeye çalışırlar. Oysa, piyasada her yurttaşın tercihi eşit ağırlık taşımaz. Önemli olan, bir malın veya hizmetin talepçisi olanların sayısı değil, sahip oldukları satın alma güçleridir. Satın alma gücüne sahip olanlar azınlıkta da olsa, onların talep ettikleri mal ve hizmetler üretilir; satın alma gücüne sahip olmayan bir çoğunluğun gereksinim duydukları mal ve hizmetler, insan ve toplum açısından ne kadar önemli ve yararlı olursa olsun üretilmez.

Bu konudaki çarpıklık, günümüzde daha da derinleşmiştir. Her türlü kamusal denetimden kurtulma gücüne geniş ölçüde erişmiş olan tekeli sermaye, yatırım yapmadan, üretmeden, istihdam yaratmadan kâr elde edebilme lüksüne kavuşmuştur. Keynes’in 30’lu yıllarda işaret ettiği “kumarhane kapitalizmi” koşulları, dünyanın üzerine bütün ağırlığıyla çökmüştür. Kumarhanede emekçinin de tüketicinin de yeri yoktur.

“HER ARZ KENDİ TALEBİNİ YARATIR”

Her arzın kendi talebini yarattığına dair liberal dogma, “kumarhane kapitalizmi” evresinde tümüyle çürümüştür. Herhangi bir yatırım olmadan, spekülasyon yollarla sağlanan kazançların talep yaratması elbette ki beklenemez.

Reel yatırımlar dolayısıyla ham madde ve emek için yapılan harcamaların talebe dönüşmesi de beklenenin çok uzağında gerçekleşir. Üretilen mal için beklenen talep ile bu malın üretilmesi için yapılan harcamaların el değiştirmesiyle oluşan talep arasında bir özdeşlik yoktur. Örneğin, lüks otomobiller veya kitle imha silahları üretmek için çalıştırılan işçilere ödenen ücretlerin işçilerin taleplerine konu olmayan bu tür malların üretimini canlı tutacak bir talep oluşturması zayıf bir olasılıktır. Üretilen malların gerekli taleple buluşması, yatırımların ve gelirin bölüşümünün uyumlaşmasını sağlayacak bir planlamayı zorunlu kılar. Aksi takdirde üretmek ne kadar kolay olursa olsun satmak zor ve hatta imkânsız olabilir.

Böyle bir durumun ortaya çıkması, insanların gerçek gereksinimlerinin dışında bir talep oluşturma çabalarına hız katar. Kitle imha silahlarına talep oluşturmak için savaş tahrikçiliğine başvurmak, bu konuda akla gelen en uçtaki ve fakat görülebilen örneklerinden birisidir.

SÖMÜRÜNÜN KÜRESELLEŞMESİ

70'li yıllarda baş gösteren ekonomik bunalımın üstesinden gelme iddiasıyla dayatılan yeni liberal yeniden yapılanma modelleri, bunalıma çözüm getirememiş; üstelik bunalımın temelinde yatan uluslararası gelir adaletsizliğini büsbütün artırmıştır.

Bugün yeryüzünde daha önceki sömürge dönemlerinin hepsini geride bırakacak ölçüde, Güney'den Kuzey'e doğru bir kaynak akımı başlatılmıştır (Georg,1990,XVII). "Böylece 1982-1990 yılları arasında sekiz yılda, yoksullardan zenginlere doğru, yalnızca borç servisleri yoluyla, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Amerika'nın Avrupa'ya yaptığı Marshall yardımlarının sekiz katı tutarında bir gelir transfer edilmiştir. Yoksul borçlu ülkelerdeki ortalama bir yurttaş, alacaklı bir OECD ülkesindeki ortalama yurttaştan 55 defa daha yoksul olduğundan [bu süreç] taştan kan çıkarmaya benzemekte"dir (Georg,1990,XV- XVI).

1960'ta, dünya nüfusunun en zengin ülkelerde yaşayan yüzde 20'sinin zenginliği en yoksul ülkelerde yaşayan yüzde 20'sinin 30 katı iken, 1995'te 82 katı olmuştur (Ramonet,1998). Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'si dünya gelirinin yüzde 82'sini alırken, en yoksul yüzde 20'si yalnızca yüzde 1,4'ünü almaktadır. 1996'da, 358 adet dolar milyarderinin servetlerinin toplamı, yeryüzü nüfusunun en yoksul yüzde 45'inin yıllık gelirlerinin toplamına eşittir (PNUD,1996:2). Bir başka hesaplama göre, dünyanın en zengin 200 kişininin serveti, iki milyar insanın gelirlerinin toplamından daha fazladır (Mazur:80).

"Birleşmiş Milletler'in uzman kuruluşlarının yayınladıkları verilere göre, ekonomik az gelişmişlik ve Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşanan aşırı sefalet nedeniyle meydana gelen ölümler, 2001 yıl itibariye 58 milyonun da üstünde bir seviyeye ulaşmış. Gelir, yiyecek, içilebilir su ve ilaç yokluğu gibi nedenlerle sakat kalanlara bir milyardan üzerindedir.

Başka bir deyişle, açlık, salgın hastalık, su yokluğu ya da sefaletten kaynaklanan nedenlerle oluşan yerel anlaşmazlıklar sonucu, her yıl, İkinci Dünya Savaşında altı yılda ölenlerden daha fazla kadın, çocuk ve erkek ölüyor. Üçüncü Dünya ülkeleri için üçüncü dünya savaşı çoktan başlamış durumda" (Ziegler,2004:116-117). "Kumarhane kapitalizmi" (Işıklı,2002) dönemini başlatan, sermayenin her türlü kamusal denetimden kurtulması sonucunda, üretmeyen, istihdam alanları yaratmayan bir sermaye türünün egemenliğinin kurulmasıdır. Bunun sonucundadır ki yoksulluğun yanı sıra işsizlik, tüm dünyayı tehdit eden bir afet halini almıştır. 19. Yüzyıl kapitalizmi, geniş yığınları proleterleştirmiş; emeğinden başka satacak şeyleri olmayanların oluşturduğu bir işçi sınıfının doğuşuna ortam hazırlamıştı. Öyle görünüyor ki yeni bir binyılın eşliğinde boy vermekte olan "kumarhane kapitalizmi", insanlara, emeklerini dahi satmak olanağı tanımayan bir dünya sunmaktadır.

Sorunun önemi, küreselleşmiş ve her türlü kamusal denetimin dışına çıkmış olan sermayenin, vergi sorumluluğundan kurtulmanın yolunu da bulmuş olmasıyla büsbütün artmıştır. Oysa, Birleşmiş Milletler verilerine göre dünya zenginliğinin yarısını elinde bulunduran 400 milyarderin yüzde 4 oranında vergilendirilmesi mümkün olsa, yeryüzündeki yoksulluk ve sağlık sorunu kökünden çözülmüş olabilecektir (17Davos,1999:97).

Gerçeklerin bu kadar açık bir biçimde ortada olmasına karşın, sorunun çözümünü sosyal devletin tahribinde ve sosyal güvenlik haklarının budanmasında görmek, yadsınamayacak bir gerçek halinde somutlaşmış bulunan ekonomik güç odaklarının sağladığı destekle ayakta duran kitle iletişim araçlarının, bilinçleri çarpıtma yönünde akıl almaz bir başarı sağladıklarını göstermektedir.

EKONOMİK BUNALIM VE SOSYAL HAKLARIN EROZYONU

Ekonomik bunalımın sosyal haklarda ciddi bir erozyonla sonuçlanması, birden fazla nedenin sonucu olarak kendisini gösterir.

Her şeyden önce, ekonomik bunalımın milli gelirden meydana getirdiği daralmanın genel olarak sosyal haklara ayrılan payda da bir daralma sonucunu doğurması, ilk akla gelen nedendir. Ancak, sorun bundan ibaret değildir.

Ekonomik bunalımın gelir dağılımında ciddi bir bozulmayı da beraberinde getirmesine neden faktörler, sosyal haklara ayrılan payın küçülmesine neden olan asıl belirleyici koşulları oluşturur. Devletin gelirin yeniden dağılımını sağlayıcı faaliyetlerini ve iktisaden zayıf durumda olanları koruyucu yöndeki

kamusal önlemlerini temel ilkelerinin gereği olarak peşinen reddeden bir anlayış çerçevesinde, herkesin kendisini kurtarmasından başka bir yolun işlerlik kazanması elbette ki beklenemez.

SOSYAL GÜVENLİK HAKLARININ BUDANMASI

Neo-liberaller savunmaktadırlar ki kamusal yolla yürütülen sosyal güvenlik programları çerçevesinde ulusal gelirin yeniden dağılımı politikasından yararlananlar, son tahlilde, yeniden dağılım sürecini yönlendirenler, yani, hükümet bürokrasisidir; refah programları, iktidar ve nüfuz kazandıran bir bürokratik faaliyet alanının doğmasına yol açmaktan başka bir işe yaramamaktadırlar.

Friedman, refah devleti önlemlerine babaerki nitelik taşıdıkları gerekçesiyle de karşıdır. Aile dayanışmasını ve hayırseverlik duygusunu geçersizleştiren ve hatta yok eden asıl nedenin, sanayi devrimiyle birlikte doğan kapitalist topluma özgü ilişkilerin doğasından kaynaklandığını ve bu yüzden doğan boşluğu doldurmak üzere sosyal refah devleti kurumlarının, bu arada, sosyal güvenliğin doğduğunu kabul etmemektedir. Tam tersine “biz inanıyoruz ki -demektedir- mevcut refah sistemimizin en büyük zararlarından biri, yalnızca, ailenin temelini oyması, onu tahrip etmesi değil, fakat aynı zamanda hayır faaliyetinin yeşermesini engellemesidir”.

Bu yüzden ki Friedman, sosyal refah devleti programlarının yerini almak üzere “negatif vergi”yi savunur. Negatif vergi, devletin, belli gelir düzeyinin altındakilerden vergi almayıp, onlara parasal ödemede bulunmasını ifade etmektedir (Işıklı,1987,44-45). Ülkemizde, neoliberalizme dinsel bir kılıf giydirme çabası içinde olanların, sosyal güvenlik hakkı yerine sadaka anlayışı üzerinde biçimlendirilmiş kurumları ve uygulamaları oluşturmalarında da benzer bir yaklaşımın yansımalarını görmek mümkündür.

Neo-liberalizmin güç kazanmasıyla birlikte, hiç bir ülkede negatif vergi uygulamasına geçildiği görülmemiştir. Ancak, bir bütün olarak sosyal refah devleti kurumlarına ve dolayısıyla sosyal güvenlik sistemine karşı yoğun bir saldırı hemen her yerde başlatılmış bulunuyor.

Son yıllarda, geniş boyutlu “yeniden yapılanma” programlarının bir parçası olarak sosyal güvenlik alanında gündeme getirilmiş bulunan “reform” önerilerinin ve tartışmalarının gerisinde, tarihsel açıdan büyük önem taşıyan bir dönüşüm yatmaktadır. Söz konusu reform önerilerinin ve tartışmalarının gerçekçi bir biçimde değerlendirilebilmesi için, dünya ekonomik bunalımıyla birlikte, egemen iktisat felsefesinde yansımaları görülen bu önemli dönüşümün mutlaka göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Neoliberaler, her şey gibi sosyal güvenliği de özelleştirmeden yanadırlar. Oysa, özelleştirilmiş sosyal güvenliğe sosyal güvenlik denemez. Herkesin parasal gücü oranında sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması, en çok ihtiyacı olanların sistemden dışlanması sonucunu doğurur. Yeryüzü ölçeğinde sosyal güvenliği tarihin karanlıklarına gömme yönünde başlamış olan bu süreç, ülkemizde işsizlik sigortası fonlarına başka amaçlarla kullanılmak üzere el konulması uygulamasıyla görülmemiş bir boyuta ulaşmış bulunuyor

LİBERALİZMİN YUMUŞAK KARNI: SAĞLIK

Sağlık, liberal ütopyaların sosyal haklarla çelişkinin, en çok ve en önce görüldüğü alanlardan bir alan oluşturur.

Sosyal dayanışma ve sosyal güvenlik kurumlarını çökerten ve insan sağlığını görülmeyen ellerin insafına terk eden politikaların sonuçları, dünyanın en zengin ülkesi olarak bilinen ABD’de bile gizlenmesi mümkün olmayan boyutlara erişmiştir. *"ABD’de bencilliğin inanılmaz boyutunu gene Reagan sayesinde görebiliyoruz. Reagan başkan olur olmaz 'sokağa atmayalım da besleyelim mi?' diyerek tüm darülaceze ve tumarhane türü bakımevlerini boşaltmış. Gereğesi ise, içindekilerin tembel birer asalak olması imiş. Sonuç, San Francisco’dan New York’a tüm büyük kentlerde belli başlı caddelerin kaldırılmalarında yaşayan 'evsizler'."* (Pultar,1992). İngiltere’deki Thatcherist politikaların iflasi da en önce sağlık alanında görülmüştür. Bu örnekler artırılabilir.

Kuşkusuz, genel olarak dünyada ve ülkemizde, özellikle sağlık alanında özelleştirmenin, mevcut sorunların çözümüne bir katkı getirmeyeceği, üstelik sorunları daha da ağırlaştıracağı tespitini yapmak, kamu kesiminin kusursuz olduğu görüşünü taşımak anlamına gelmez. Elbette ki var olan biçimiyle kamu kesiminin ve kamu işletmeciliğinin sayısız kusurları bulunabilir. Ancak, bu kusurları ortadan kaldırmak için çalışmak başka şeydir, kamu kesimini ortadan kaldırmak başka şeydir.

Ayrıca, unutmamak gerekir ki bugün kamu kesimine karşı sürdürülen tek yanlı saldırıların pek çoğu, geçerli bir dayanaktan yoksun boş propagandalardan ibarettir ve çoğu kez kamu kesiminin kusuru olarak ileri sürülen olguların bazıları gerçekte bu kesimin üstünlüğünün ifadesidir. Örneğin, devlet hastanelerinde uzun kuyrukların bulunduğu çok şikayet edilir. Doğrudur. Ancak, unutmamak gerekir ki insanlar, ulaşma umudunu taşıdıkları şeyin kuyruğunda beklerler. Özel hastanelerde kuyruk olmaması, oralarda hizmetin kusursuz veya daha az kusurlu olmasının değil, yurttaşların çoğunluğunun gücünü aşan bir fiyat politikası uygulanmasının sonucudur. Dar gelirli çoğunluk, sağlık sorunlarının çözümü bakımından bütün kusurlarına rağmen devlet hastanelerinden başka başvuracak kapı bulamadığı için bu kuyruklar uzamaktadır. Bu kapıların kapanması halinde de gidebileceği yerin özel hastaneler olmayacağı daha şimdiden belli olmuştur. Bu durumda, sağlık sorunlarının çözümü için bir takım şarlatan medyumlara, üfürükçülere... kısacası geçmişin karanlık dönemlerine özgü çarelere başvurulanları kınamamak gerecektir.

SERBEST REKABETİN SAĞLIKLA ÇELİŞKİSİ

İnsan gereksinimlerinin piyasanın acımasız güçlerinin insafına terk edilmesi sonucunda öncelikle çöken sektörlerin başında sağlık gelmektedir. Bu yüzdendir ki her yıl, 17 milyon kişi, ishal, sıtma veya tüberküloz gibi tıbben tedavisi mümkün olan, ateşli ve paraziter hastalıklara yakalandığı için ölmektedir (PNUD,1996:23).

Liberal politikaların iflasla sonuçlanmasının en önce sağlık alanında görülmesinin nedenleri, bu politikaların özünü oluşturan serbest rekabet olgusunun -genelde taşıdığı ütöpik niteliğin yanı sıra- sağlık alanında hayata geçirilmesi konusunda ortaya çıkan bazı özel çelişkilerde aranmalıdır. Sağlık alanının kendine özgü koşulları, serbest rekabet kurallarının işlemlerini olanaksızlaştıran bazı özel güçlükler ve dolayısıyla bazı ek nedenler içerir. Bu çelişkiler, özellikle, ABD'deki Reaganist uygulamaların sağladığı somut deneyimlerin ışığı altında özetle şöyle belirlenmektedir:

1) Sağlık ve tıp hizmetleri kaçınılmaz olarak oligopolistik niteliklidir. Kamusal sağlık hizmetleri tümüyle topluma yöneliktir. Mevcut hastanelerle rekabet üzere yenilerini kuracak müteşebbisler bulunamaz. Yoksul kentsel alanlarda ve kırsal alanlarda alternatif bakım olanakları yaratmak kolay değildir. Dolayısıyla, özelleştirme yapılıncaya, rekabet sağlanacağı için sağlık hizmetlerinin ucuzlaması beklenmemelidir. Çünkü genel olarak tekelleşme eğilimi içinde olan rekabete dayalı piyasanın bu özelliği, özellikle sağlık alanında kendisini gösterir ve fiyatları -hayal edilenin tersine- serbest rekabet kuralları değil monopolleşmeye dönük oligopollemler belirler.

2) Tıbbi bakım alanında, tüketicilerin "ürün" hakkında yeterli bilgi sahibi olmaları mümkün değildir. Ancak uzman olanların bilebileceği araç ve gereçlerin ve tüketicinin ölçmesi mümkün olmayan bir bilgi ve deneyimin kullanıldığı sağlık hizmetlerinde tercih, dış görünüme göre yapılır. Çoğu zaman, sağlık hizmetleri alanında "pahalı olduğuna göre iyidir" ölçütü egemen olur. Sağlık hizmetlerinin bu özelliği dolayısıyladır ki sağlık alanında özelleştirmeye gidilmiş olan ülkelerde, deontolojik açıdan kabulü olanaksız durumların ortaya çıktığına dair bazı gözlemlerin aktarıldığına tanık olmaktadır. Örneğin, 1986'da yayınlanan bir "araştırmaya göre sezaryen doğum oranı, Britanya'da %10 iken, bu oran Brezilya'da yüzde 75 civarındadır" (Barros vd.,1993:191).

3) Sağlık alanında, görece olarak, fiyat karşısında esnek olmayan bir talep söz konusudur. Yani, sağlık hizmetlerinde fiyat ne kadar artsa da talebin sabit kalması eğilimi yüksektir. Normal olarak herkes, kendi sağlığı için veya yakınlarının (örneğin çocuğunun) sağlığı için parasının tamamını ve tüm malvarlığını vermeye hazırdır. Bu nedenle, sağlık alanında faaliyet gösteren özel müteşebbisler, sağladıkları hizmetlerin karşılığı olarak diledikleri fiyatı istemekte geniş bir serbestliğe sahiptirler.

4) Sağlık hizmetlerinin maliyeti, yaşlılar, yoksullar, kronik hastalar bakımından, diğer insanlara göre daha yüksektir. Bu tür kategorilere dahil olanlar, sağlık hizmetlerine en çok gereksinim duymalarına karşın en düşük satın alma gücüne sahip kesimi oluştururlar.

5) Sağlık sisteminin özelleştirilmesi halinde israfın azalacağı ve maliyetlerin düşeceği iddiası yanlıştır. Örnekler bunun tamamen tersinin doğru olduğunu göstermektedir. Sağlık hizmetlerinin tümüyle özel sektörün elinde bulunduğu ABD'de gayri safi yurt içi hasılanın %14'ü sağlık hizmetlerine ayrılmaktadır. Sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin kamusal yolla yürütüldüğü ve tüm yurttaşların gelişkin bir sağlık ve sosyal güvenlik sisteminin şemsiyesi altına alındığı sosyal refah devletinin, her şeye karşın, tümüyle ortadan kaldırılamamış örneklerini oluşturan Kuzey Avrupa ülkelerinde ise bu oran çok daha düşüktür. Örneğin, Hollanda'da %8'dir. Buna karşılık, ABD'de her dört kişiden biri, yeterli bir sağlık sigortasından yoksundur; hatta tümüyle sigortalılık kapsamı dışındadır. Çünkü sağlık hizmetlerinin piyasa mekanizmasına tabi kılınmış olması, satın alma gücü yüksek ve ayrıcalıklı dar bir kesimin sağlık gereksinimlerini karşılamaya yönelik

olağanüstü lüks sağlık kurumlarının kurulması sonucunu doğurmuştur. (Bizde de devletin sırtından hızla yükselmeye başlamış bulunan, beş yıldızlı otel konforuna sahip özel hastaneler bunun bilinen örnekleridir.) Öte yandan, kârlılık ilkesine öncelik verilmesi, gereksiz ve pahalı bir takım bakım hizmetlerinin şişkinleşmesine neden olmuş; aynı nedendir ki çok masraflı ve devasa boyutlu bir sağlık bürokrasisinin doğması kaçınılmaz hale gelmiştir (Marijnissen,1994:68).

6) Sağlık hizmetleri sunanların, pahalı teknolojilere yatırım yapmakla risk üstlendikleri, çoğu kez geçersiz bir iddiadır. Zira, konunun uzmanı olanların, kullanılan teknolojinin isabetli teşhis veya başarılı tedavi için gerekli olduğu konusunda hastaları ikna etmesi genellikle zor değildir. Sağlık alanının insan yaşamı gibi temel bir konuya ilişkin olması, satın alınan malı değerlendirirken örneğin deterjan tüketicisi gibi "sınama yanılma" yönteminden yararlanmayı olanaksızlaştırır. Bu alanda sunulan hizmet konusunda değerlendirme yapabilmek için, çoğu hallerde, uzmanlığa güvenmekten başka yol yoktur. Dolayısıyla, yatırımın kârlılığı geniş ölçüde, güvence altındadır. *"Sonuç olarak, sağlık hizmetlerinde rekabete dayalı sistemin işleyişinden kârlı çıkanlar, yoksulların sağlık gereksinimleri için [vergi vs. yoluyla] daha az ödeme yapma olanağına kavuşan varlıklılardır ve ayrıca, tıbbi pazarın kaymağını yiyen ve gerçek sorunları, giderek küçülmekte olan ve eşitsiz finansman koşullarında çalışmaya zorlanan kamu sektörüne bırakan, sağlık alanında faaliyet gösteren özel müteşebbislerdir."* (Sidel,1982:46-48).

Dolayısıyla, bu noktada belirtmek gerekir ki özelleştirme sonucunda doğan ve sağlık alanında buraya kadar maddeler halinde sıralanan kendine özgü koşulların katkısıyla yoğunlaşan sömürü ilişkisi, bir tarafta hastanın, diğer tarafta doktor veya genel olarak sağlık personelinin yer aldığı bir ilişki çerçevesinde cereyan etmez. Burada da sömürü ilişkisinin bir tarafını, sermaye oluşturur. Diğer tarafta ise hasta ile birlikte emeğini özel sermayedarın hizmetine sunan hekimler ve diğer sağlık elemanları yer alır. Piyasa düzeninde hasta yoktur, müşteri vardır. Sömürü ilişkisi, sermaye ile müşteri arasında cereyan eder. Sağlık sermayedarının hekim olması zorunluluğu yoktur. Tam tersine, sermayedar, hekim kökenli olmadığı takdirde, Hipokrat yemini gibi bir takım bağlayıcı unsurlardan kurtulmuş olacağı için, kârlılık önceliğine göre hareket etmekte daha geniş bir serbestliğe sahip olabilir. Bu ilişkide, hekim veya genel olarak sağlık personeli, bağlı olduğu sermayedarın kârlılık hesapları ile mensubu olduğu mesleğin deontolojik öncelikleri arasında sıkışır kalır.

Özelleştirme sonucunda sağlık personelinin, genel olarak, gelir ve istihdam düzeyinde bir iyileşme doğacağını beklemek boşunadır. Tam tersine, özelleştirme ve buna bağlı olarak hızlanan tekelleşme sonucunda, hizmetlerin çökmesi ve dolayısıyla istihdamın daralması kaçınılmaz olduğundan, hekimler ve genel olarak sağlık emekçileri açısından ücret düşüklüğü ve işsizlik biçiminde tezahür eden sorunların hızla büyüdüğü görülür.

SATINALMA GÜCÜNE GÖRE HİZMET

Sağlık hizmetlerinin, kamusal kuruluşlar tarafından sosyal dayanışma amacıyla yürütülmesine son verilerek kâr amacıyla çalışan özel işletmelerce yürütülmesinin, yani görünmeyen ellere bırakılmasının ciddi sonuçları vardır. Özel sektöre bırakılan sağlık hizmetleri, insanların gereksinimlerine göre değil, satın alma güçlerine göre biçimlenir ve yönlenir.

Devletin sağlık alanından çekilmesi ve sağlık sorununa genel sağlık sigortası gibi yollarla çözüm aranması da özünde herkese satın alma gücüne göre hizmet verilmesi anlayışı anlamında bir politika oluşturur. Bu durumda en az prim ödeyebilen veya hiç ödeyemeyen ve fakat en çok hastalık riskine maruz olanlar, en çok prim ödeme gücüne sahip olan ve fakat en az hastalık riskine maruz olanlara kıyasla daha az korunurlar veya herhangi bir korunmadan yoksun kalmış olurlar.

Sağlık hizmetlerinin özel sektöre terk edilmesi, öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin daha çok ihmal edilmesi ve daralması sonucunu doğurur. Çünkü bu alanda piyasada talep doğması mümkün değildir. Örneğin, koleraya yakalandıktan sonra tedavi olmak için para ödemeye hazır çok insan vardır; ama, kolera salgını önlemek için suların temizlenmesi sorununa piyasa mekanizması çerçevesinde çözüm beklemek boşunadır. Bu tür hizmetler, ancak, "herkese ihtiyacına göre" ilkesi doğrultusunda faaliyet göstermeleri mümkün olan kamusal hizmet birimleri tarafından yerine getirilebilir.

Koruyucu sağlık hizmetlerindeki çöküş, yalnızca, kamunun doğrudan doğruya sağlıkla ilgili alanlardan çekilmesi sonucu olarak belirmez. Ayrıca, sağlıkla doğrudan ilgili olmayan başka bazı alanlarda gerçekleştirilen özelleştirmelerin de koruyucu sağlık hizmetleri açısından tahripkâr sonuçlar doğurduğu görülür. Örneğin, özelleştirmeye öncülük eden ülkelerden İngiltere'de suyun özelleştirilmesiyle birlikte fiyatların artması yüzünden, su faturalarını ödemekte aceze düşen bir çok abonenin susuz yaşamak zorunda kalması sonucunda bu durum görülmüştür. Ünlü *The Guardian* gazetesinde çıkan bir haberde yer alan şu cümlelere bir göz atmak bu açıdan yararlı olabilir: *"Birmingham'daki bir yüksek blokta oturan kiracıların*

yedide birinin su aboneliklerinin kesilmesi üzerine doğan durumu bir kapıcı 'tam leş gibi bir vaziyet' doğdu cümleleriyle betimlemekte. Tuvaletlerinde sifon kullanma olanağından yoksun kalan kiracılar, ihtiyaçlarını merdiven boşluklarına görmekteler veya lazımlıklarını pencerelerden dışarıya boşaltmaktalar." (Gregory,1992:119-120).

Sağlık hizmetlerinin özel sektöre terk edilmesinin diğer önemli sonucu, tedaviye yönelik sağlık hizmetleri alanında görülür. Bu alanda görülen, parası olmayan ağır hastalar için hastaneler, bakımevleri yapılmasına son verilmesi, yapılmış olanların kapatılması; buna karşılık, paralıları yönelik sağlık ve bakım hizmetleri sunan merkezlerin geliştirilmesidir. Kuşkusuz, bu dönüşüm, dar bir ayrıcalıklı kesime hitabeden pahalı ve lüks sağlık hizmetlerinde görülen gelişmeye rağmen genel olarak sağlık hizmetlerinin çökmesi yönünde bir daralma olarak belirir.

Somut örnekler vermek gerekirse, tüberküloz, uyuz gibi hastalıkların tedavisi için hastaneler kurulmasının veya bu gibi hastalıklara yakalanmış olanların mevcut hastanelerde tedavi imkanı bulmalarının, rekabete dayalı piyasa koşullarında giderek güçleştiğine işaret etmek gerekir. Çünkü bu tür hastalıklar esas olarak yoksulluğun sonucudur. Yoksul oldukları için bu tür hastalıklara yakalanmış olanların, tedavi için gerekli satın alma güçleri de bulunmayacağından, bunlara yönelik sağlık hizmetlerinde talep yokluğundan kaynaklanan bir daralma baş göstermesi kaçınılmazdır. Buna karşılık, sağlık hizmetleri alanında kayda değer bir talep oluşturabilecek ölçüde satın alma gücüne sahip olanların gereksinimlerini karşılamaya yönelik pahalı yatırımlara girişecek müteşebbisler bulmak, her zaman mümkündür. Bu nedendir ki yeni liberal politikaların uygulandığı ülkelerde sağlık hizmetlerindeki genel çöküşün, son derece gelişkin estetik cerrahi merkezlerinin kurulmasıyla eşlenmesi adeta bir kural haline gelmiştir.

Bu çelişki, bizim gibi dışa bağımlı ülkelerde daha da çarpıcı görünüşler kazanmaktadır: Bir yanda, annesinin cenazesini hastaneden çıkarabilecek parayı bulamayanlar; diğer yanda, zayıflamak için Batı'nın ünlü sağlık merkezlerinden yararlananlar... Bu durum, kimi çevrelerce sevinçle karşılanan ve "devletin küçültülmesi" adı altında yürütülen sosyal devlet karşıtı eğilimler çerçevesinde, sağlık hizmetlerine bütçeden ayrılan ve esasen çok düşük olan payın, 1980'den bu yana önemli ölçüde azaltılmış olmasının kaçınılmaz sonucudur. İddia edilenin tersine, sağlık alanında yaşananlar açıkça göstermektedir ki sosyal devletin tahribi anlamında "devletin küçültülmesi" toplumu bir kamburdan kurtarmamakta, sağlık ve sosyal adalet alanında mevcut kamburların daha da büyümesi süreci başlatılmış olmaktadır.

EKONOMİK BUNALIM DÖNEMİNDE İŞSİZLİK

Neoliberaler, bireysel çıkarlarını tatmini yolunda çaba sarf eden sermayedarların herkese iş sağlayacağına inanmamızı bekler. Hatta onlara kalırsa, "serbest piyasa düzeninde" işsizlik diye bir şey olamaz. Nitekim, neoliberal iktisatçılardan Kurt W. Rothschild'in yazdığı bir denemenin başlığında da bu anlayış dile getirilmiştir: "İşsizler- Böyle Bir Şey Var mıdır?" (Kylos,1978,21-35). Ülkemizde neoliberal anlayışa sadık iktidarların, her işveren fazladan bir işçi çalıştırırsa işsizlik sorununun çözülebileceği gibi önerileri savunması düşündürücüdür. Bu önerilerle işsizlik sorununa çözüm aramak, her şeyden önce izlenen ekonomik modelin mantığına terstir. Neoliberal modelde, sermayedarın öncelikli amacı kârdır; işsizliğe çözüm bulmak onun sorumluluğu değildir. Neoliberaler iddia ederler ki herkesin yalnızca kendi yararını düşünmesi, işsizlik sorununa da çözüm getirecektir. Oysa, herkesin kendi yararını düşünmesi ilkesine dayalı bir ekonomide, işsizliğin kendiliğinden çözüme kavuşacağı beklentisinin tam bir hayal olduğu, dün olduğu gibi bugün de giderek kesinlik kazanmaktadır.

Küreselleşme aşamasına gelindiğinde, hiçbir kamusal ve demokratik denetimin ulaşamayacağı büyüklüğe ulaşan sermaye, zincirlerini koparmış bir canavara dönüşmüş, kârdan başka bir öncelik tanımama ayrıcalığını elde etmenin sarhoşluğuyla, yeryüzünde, o borsadan bu borsaya atlayarak, kol gezmektedir. Böylece, üretmeyen, iş alanları yaratmayan, ama sınırsız kâr elde etme olanağına kavuşmuş bulunan bir sermaye türü ortaya çıkmıştır. Faiz, repo, borsa oyunları, döviz ticareti gibi değişik kılıklarda ortaya çıkan faaliyetlerin ürünü olan bu sermaye türünün ortak özelliği spekülâtif olmasıdır. Keynes'in yıllar öncesinden işaret etmiş olduğu ve "casino capitalism" (kumarhane kapitalizmi) olarak isimlendirdiği bu durum, günümüzün reddedilmez ve belirleyici bir gerçekliği haline gelmiş bulunuyor.

Kumarhane kapitalizminin temel özelliği, spekülâtif kazançların giderek ağırlıklı bir yer kazanmasıdır ve bugün de görülen bundan başkası değildir. Yeryüzünde her gün 2000 milyar dolar para el değiştirmekte, bu miktarın ancak yüzde 5'i reel mal ve hizmet alışverişi için yapılmaktadır; geri kalan tümü spekülâtif harcamalara gitmektedir (Davos,1999:96). Spekülâtif kazançların anormal cazibesi, sinai sermayenin de spekülâtif alanlara kayması sonucunu doğurmaktadır. Ülkemiz, bu evrensel ölçekli dönüşümün dışında değildir. İstanbul Sanayi Odasının her yıl yenilediği anket araştırmasının sonuçlarına göre, İstanbul'daki en

büyük 500 firmanın toplam gelirleri içinde “sınai faaliyet dışı kazançların” (yani, spekülâtif kazançların) payının, son yıllarda yüzde 90’a yaklaştığı görülmüştür.

Spekülâtif kazançların diğer kazanç türlerini ezip geçen bir büyüme göstermesi, sınai sermaye kesiminden de bazı feryatların yükselmesine yol açacak boyutlara varmıştır. Nitekim, bu kesimin önde gelen temsilcilerinden Halit Narin’in, 28 Kasım 1998 tarihinde gazetelerde yer alan açıklamasında, 6 en büyük bankanın 6 aylık kârlarının toplamının, 100 en büyük şirketin yıllık kazançlarının toplamından daha büyük olduğunu ifade ettiğini görmüş bulunuyoruz.

Kaynağı üretim olmayan bu tür kazançlar nereden karşılanmaktadır? Bu sorunun yanıtını görmek için bütçe rakamlarına kabaca bir göz atmak yeterlidir. Bütçe rakamlarına göre, yıllık gider toplamının en önemli bölümü, borç faizlerinin faiz ödemelerine ayrılmıştır. Vergi gelirlerinin neredeyse tamamına yakını faiz ödemelerine gitmektedir. Bütün bu gerçeklere karşın, gene de “kara delik” olarak nitelendirilen, bütçeden aldığı pay, en çok yüzde 20 dolaylarına ulaşmış bulunan sosyal güvenlik kurumları olmaktadır.

Spekülâtif kazançların toplam gelir içindeki payının böylesine büyük bir orana varması, geleneksel bölüşüm tablosundan ciddi biçimde ayrılan bir durum ortaya çıkarmıştır. Günümüzdeki sömürü ilişkisi üzerindeki etkileri bakımından, 19. yüzyıldan miras kalan toplu pazarlık, grev gibi mekanizmalar büsbütün yetersizleşmektedir. Artık, yaratılan değerden en büyük ve en kayda değer payı alanlar genellikle toplu pazarlık masasında yer almamaktadırlar. Onlar, çoğu zaman ülke içinde de değillerdir. Çünkü, yaratılan değerden en büyük payı alanlar, işçi istihdam eden işveren konumundaki sermayedarlar değildir. Kumarhane kapitalizmi koşullarında aslan payını alanlar, spekülâtif kazanç sahipleri olmaktadır ve onları, geleneksel mücadele yöntemleriyle, gelirin yeniden dağılımı sürecine dahil etmek olanağı yoktur.

Üretmeden, istihdam yaratmadan kazanmanın yollarını bulan sermaye büyürken, etrafındaki işsizleşen ve yoksullaşan kitlelerin sayısını hızla büyütmektedir. Bu durum, yalnızca acımasız krizlere sahne olan Latin Amerika veya Uzak Doğu ülkelerini değil, metropol ülkelerini de kapsayan bir yaygınlık kazanmıştır. İşsizlerin sayısı, OECD ülkelerinde 40 milyonu çoktan aşmıştır. OECD ülkelerinde, son yıllarda, nüfus artışı hemen hemen sıfır düzeyindeyken işsizlerin sayısı birkaç kat büyümüştür.

ABD’de işletmeler, rekabet koşullarını düzeltmek gerekçesiyle, çalıştırdıkları işçi sayısında büyük ölçekli kısıntılara gitmektedirler. Hiç işçi çıkarmamakla ün yapmış olan IBM, bir çırpıda 40 000 işçinin işine son vermiştir. Fransa’da 1996’da her ay işine son verilenlerin sayısı 35 000’i aşmıştır (Ramonet,1997:63). Bazı ayrıcalıklı çalışanlar için ömür boyu istihdam garantisi sağlayan Japon işletmecilik modeli, tarihe malolmuştur.

19. Yüzyıl kapitalizmi, geniş yığınları proleterleştirmiş, emeğinden başka satacak şeyleri olmayanların oluşturduğu bir işçi sınıfının doğuşuna ortam hazırlamıştı. Öyle görünüyor ki yeni bir binyılın eşliğinde boy vermekte olan kumarhane kapitalizmi, insanlara, emeklerini dahi satmak olanağı tanımayan bir dünya sunmaktadır.

EKONOMİK BUNALIM VE YOKSULLUK

Ancak, tüm sorunlar işsizlik ve sosyal adaletsizlikten ibaret değildir. Bunlarla birlikte ve bunların kaçınılmaz ve doğal sonuçları olarak, başka bir dizi ekonomik, sosyal ve kültürel sorunun büyüüp yaygınlaştığına tanık olmaktadır.

Yoksulluk ve açlık, yeryüzünde kol gezmektedir. Son 15-20 yıl zarfında, yüzden fazla Üçüncü Dünya ülkesinde ve eski Doğu Bloku toplumlarında, ekonomik büyümedeki çöküş ve yaşam düzeyindeki düşüş, sanayileşmiş ülkelerin 30’lu yıllarda yaşadıklarının tümünden çok daha önemli ve çok daha sürekli. (PNUD, 1997: 7). Artan yoksulluktan sanayileşmiş ülkeler de payına düşeni almaktadırlar. Sanayileşmiş ülkelerde 100 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (PNUD, 1997: 7). ABD’de yoksulların sayısı, 1964’ten bu yana, en yüksek noktasına ulaşmış, 1991’de 35,7 milyon olmuştur (Ramonet,1998:43) Yeryüzünde 800 milyon kişi açlık çekmekte ve 300 milyon insan kötü beslenmektedir (PNUD, 1996: 23). Hemen belirtelim ki açlığın nedenini, Dünya kaynaklarının nüfus artışı karşısında yetersiz kalmasına bağlı olarak açıklamak inandırıcılıktan uzaktır. Gerçekte, yeryüzünde üretilen temel gıda maddeleri, mevcut ihtiyacın %110’unu karşılayabilecek düzeydedir. Buna karşılık her yıl 30 milyon kişi açlıktan ölmektedir. Sorunların kaynağını bir başka yerde, insan gereksinimlerinin karşılanmasının, piyasanın acımasız güçlerine terk edilmiş olmasında aramak gerekir (Le Monde diplomatique,1999).

EĞİTİM, ULAŞIM, BARINMA

Yeni Dünya Düzeninde bir diğer çöküş de eğitim alanında yaşanmaktadır. Okula gitme olanağından yoksun çocukların sayısı, ilkököl çağında 130 milyon; ortaokul çağında 275 milyona varmıştır. (PNUD, 1996: 23). Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan hesaplamalara göre, beslenme, eğitim, temel sağlık gereksinimleri ile içme sularının temizlenmesi, asgari düzeyde doğum ve çocuk sağlığı hizmetlerinin [1996 yılından] 2000 yılına kadar karşılanması için, 30-40 milyar dolara ihtiyaç vardır. Bu miktar, çok görünmesine karşılık, toplam askeri harcamaların yalnızca dörtte birine tekabül etmektedir PNUD, 1996: 23).Çöküş, insan gereksiniminin karşılanmasına yönelik tüm alanlarda kendisini göstermektedir. Ulaşım sektöründe görülen de budur. Özelleştirme sonucunda toplu taşımacılığın ve bu alandaki istihdam hacmi ile birlikte genel olarak yolcu sayısının azalması; buna karşılık, özel otomobile bağımlılığın artması, ülkemizle sınırlı bir durum değildir. Japonya’da doğrudan doğruya özelleştirmenin sonucu olarak, demiryolunda 3 bin km.’lik bir kayıp meydana gelmiş; buna karşılık motorlu ulaşım içinde özel otomobilin payı, 1975-1991 yılları arasında, üçte birden yarıya yükselmiştir. Aşağı yukarı aynı dönemde, Avrupa’da otoyol şebekesinin uzunluğu, 14.560 km.’den 36.000 km.’ye çıkmış; demiryolu şebekesinde ise toplam 10.000 km.’lik bir azalma olmuştur (Marijnissen:77)

Daha çok özel otomobilin, daha az yolcu anlamına geldiği görülmüştür. Bu sürecin bir diğer sonucu da bizim çok yakından tanıdığımız “trafik canavarı”nın büyüyen gelişmesidir.

Konut ve barınma bakımından da benzer bir durum söz konusudur. Yakın zamanlara kadar sokakta yatan evsizleri ancak Amerika’da görebilen Avrupalılar, sosyal devletin çöküşüne koşut olarak, bu gerçekle de hızla tanışmaktadırlar. 1995 yılında FEANTSA tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, Avrupa Birliği’ne dahil ülkelerdeki, belirli bir adresi olmayan evsiz barksızların sayısı 3 milyondur. (www.feantsa.org). Bu sayı, günümüzde, muhtemelen daha da artmıştır. Yalnızca Londra’daki evsiz barksızların sayısı 400 000’e ulaşmıştır (PNUD, 1997: 32).

SONUÇ

Sosyal sorunların ağırlaşan boyutları karşısında, neoliberalizmin dünyayı yeni bir felaketin içine yuvarlanmaktan kurtaracağını beklemek tam bir hayal olarak görünüyor. Liberalizm, yeryüzünü dünya savaşlarını da içeren ağır bunalımlara sürüklemişti. Bugün de neoliberalizmin, dünyayı, farklı bir geleceğe götürceğini söylemek için geçerli hiçbir neden bulunmamaktadır.

Yeryüzünün bugünkü görünümü ile 2. Dünya Savaşı öncesi dönem arasında çarpıcı benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu benzerlikler, ekonomik bunalımların ve dünya çapında sosyal adaletsizliğin derinleşmesinden ibaret değildir. Irkçılık, “medeniyetler çatışması” kılıfına büründürülerek hortlatılmıştır. Demokrasi ve insan hakları safını temsil eden Yahudi-Hıristiyan cephesi ile “İslami totalitarizm” ve Konfüçyanizm arasında sahte bir çelişki icat edilmiştir. Dün, Reichstag yangını Hitler’in, sonu 2. Dünya Savaşı felaketine varan “önlenmeyen yükselişi”ne basamak yapılmıştı. Bugün de “ikiz kuleler” ve Pentagon saldırıları, yeni bir haçlı seferinin başlatılması ve küresel totalitarizme geçiş yönünde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur (Işıklı,2009). Benzerlikleri bütünleyen bir diğer olgu da tıpkı 2. Dünya Savaşı öncesi dönemde olduğu gibi akıldışı (irrational) eğilimlerin olağanüstü bir kabarma göstermesidir. Her alanda kendisini gösteren kargaşa ve çaresizlik koşulları, insanlarda kural haline gelmiş bir mekanizmayı harekete geçirmiş, akıl ve mantık dışı akımlar hızlı bir tırmanma ve yaygınlık göstermeye başlamıştır. Şarlatanlığa elverişli, falcılık, büyücülük gibi uğraşlara karşı ilgi, belirgin bir biçimde artmıştır. Avrupa’da 40 milyonu aşkın kişi, medyumları ve gaipten haber verdiği inanan kişileri ziyaret etmektedir. Fransızların yarısı muntazaman yıldız falına baktırmaktadır (Ramonet, 1998 :83-94).

Amerika’da bu tür eğilimlerin ulaştığı çılgınlık düzeyi, toplu intiharlara yol açacak boyutlara varmıştır.

Sovyetlerin çöküşünden sonra, Rusya’da falcılık, büyücülük gibi konulardaki yayınların, tam bir patlama niteliğinde kendisini gösterdiği anlaşılmaktadır. Ülkemizde bir yığın sapkın sözde tarikatın boy göstermesi de işaret ettiğimiz genel eğilimin bize özgü tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam ülkelerinde, bağınaz (fondamentalist, köktenci) akımlar, Amerika’da püritanizm, İsrail’de ultra ortodoksi tirmanıştadır.

Kuşkusuz belli bir anlamda, bilimde ve teknikte hızlı gelişmeler olmaktadır. 19. yüzyılda sanayi devrimi, bedensel insanın kol gücünün yerini, geniş ölçüde makinenin almasını sağlamıştı. Günümüzde de insan beyninin yerini bilgisayarın alması yönünde bir gelişme başlamıştır. Ancak, yalnızca bunlara bakarak insanlığın gelişmekte olduğunu söyleyebilir miyiz? Gelişmenin gerçek olabilmesi, insana özgü erdemlerin ve

insan mutluluğunun, gerçek anlamda ve bir bütün olarak gelişmekte olmasına bağlıdır. Aksi takdirde, gideceğimiz yer, George Orwell'in ve Aldous Huxley'in romanlarında betimledikleri, güzelliklerinden soyutlanmış bir dünyada, düşüncelere hükmeden bir polis devletinden başka bir şey de olmayabilir.

Liberalizm, insanlığı geçen yüzyıllarda, barbarlık ile kurtuluş arasında bir tercihle karşı karşıya bırakmıştı. İnsanlık barbarlığı seçti ve tarihin gördüğü en büyük felaketler zincirinin halkaları olarak dünya savaşları patlak verdi. Günümüzde ise yeni bir dünya savaşının anlamının, insanlığın sonu demek olduğu anlaşılıyor. Mandel'e göre de "Başımızda büyük felaketler var. Ki bu felaketlerin gerçekleşmesi sadece barbarlık anlamına gelmeyecek. Bu felaketler, insanoğlunun gerçekten yeryüzünden silinmesi, hatta yer küre üzerinde her türlü yaşamın ortadan kaldırılmasını içermektedir" (Mandel,1991:24-25).

Dolayısıyla, neoliberalizm döneminde karşı karşıya gelmiş bulunduğumuz tercih, var olmak veya olmamak arasındadır.

KAYNAKÇA

- Barros F.ve diğerleri, "Why so many caesarean sections?...", Health Policy and Planning, cilt 1, no.1, Oxford University Press,1986.
- Bell D., The End of Ideology, The Free Press of Glencoe, Illinois,1960.
- Garaudy R., Le terrorisme occidental, Editions Al Qalam, Paris, 2004.
- Gregory I., The Guardian, 2 Eylül 1992.
- Işıklı A., Dünya Bankası İmparatorluğunda Kumarhane Kapitalizmi, Otopsi, İstanbul, 2002.
- Işıklı A. (der), Bir Başka İktisat (derleyen:), ikinci baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987 .
- Işıklı A, Yeni Ortaçağ , 2.baskı, İmge, Ankara, 2009 .
- Kyklos, cilt XXXI, 1978.
- Kaynak Yayınları, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, İstanbul, 2003, cilt:10.
- L'Autre Davos, l'Harmattan, Paris, 1999.
- L'Autre Davos, l'Harmattan, Paris, 1999.
- Le Monde diplomatique, "L'an 2000", Décembre 1999.
- Mandel E., Ankara Konferansları, MB Vakfı Yayınları: 11, Ankara, 1991.
- Marijnissen J., Enough !, A socialist bites backs, (Hollanda Sosyalist Partisi yayını), Elsevier, 1994.
- Mazur J., "Labor's New Internationalism", Foreign Affairs, cilt:79, no:1.
- M. Chossudovsky, America's "War on Terrorism, 2. baskı, Global Research, Kanada, 2005
- Ramonet, Le Monde diplomatique, Kasım, 1998.
- Ramonet I., Géopolitique du chaos, Galilée, Paris,1997
- Rapport du PNUD(UNDP-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporu), 1996.
- Rapport du PNUD, 1997.
- Putlar G, "ABD'de orta direk çatırdıyor", Milliyet, 7 Mart 1992.
- Schumacher K., Küçük Güzeldir, Çev: O. Deniztekin, E yay. İst. 1979.
- Sidel W.V., "Health Care: Privatization, Privilege, Pollution, anda Profit", *What Reagan Is Doing To Us*, Harper and Row, New York, 1982
- Susan George, The Debt Boomerang, Pluto Press, Londra,1990.
- www. feantsa. org.
- Ziegler J, Dünyanın Yeni Sahipleri, Altın Kitaplar, İstanbul, 2004 .
- Ziegler J., La Haine de l'Occident, Albin Michel, Paris, 2008a .
- Ziegler J., « Cet ordre du monde n'est pas seulement meurtrier, il est absurde », *L'Humanité*, International, 14 Kasım 2008b.